

G o n d o l a t o k .

1908. július 13. Tudjuk, szemléljük mindennap azon sok nyomoruságot és emberi szerencsétlenséget, melylyel az életben léptenyomon találkozunk. Egész ártatlan, gyakran igen érdemes egyéneket látunk földig sujtva magunk előtt elvonulni: megnyomorodott, elcsigázott testiü koldusok, vagy kinos, gyógyíthatlan betegségben sanylődők csoportja tűnik fel reményvesztetten az élet sanyaru jármát huzva. Emitt megtört alakú, halványszínü fiatal anya vonszolja maga után két gyermekét, míg a harmadikat karján hordja: a nyomoruság élőképe. Meg-meg áll, körül néz — a járókelőket vizsgálja bádgyadt, fürkésző szemekkel, hogy kitől kapna valamit. Amott a börtönben ártatlanul elítélt fogoly sanylődik. Mert az is megesik a körülmények összejátszása folytán. Ő tudja, hogy ártatlan — mondja — esküszik reá, de birái nem hallgatták meg. Elítélték, mert nem tudta ártatlanságát bizonyítani. És így tovább mindenütt más csoportulásai az emberi nyomoruságnak. Csak ha meggyújtjuk azon hatalmas rözse szakaszt, melyet az élet eseményei nap-nap után összehordanak, annak felesapó lángjánál láthatjuk meg mindazon nyomoruságokat, melyek között az emberek egy része él.

S míg az élet folyamának ezen most átkutatott pontján összeszorul szivünk az emberi szenvedések láttára: a tulsó partról vig zene ütemjei hallszanak át. Ott örülnek az életnek. Nincs küzdés, bánat. Mit törődjenek a más bajával, midőn könnyen élhetnek, az örömek telt poharát bőven szürcsölgetik, habár arra semmi munkával sem szolgáltak reá. Lehetetlen, hogy ilyenkor ne jőjjen meg róla, és meggyőződésé ne váljon az emberben azon tudat, hogy lenni kell a halál után még egy más életnek, a hol majd minden, a mi itten rosszul volt és van — kipótolódik.

Hisz a jóságos, kegyelmes, igazságos Isten, igazságot kell, hogy szolgáltasson egyszer mindenkinek, melyet nem talál fel a földön.

Sok minden eszünkbe jut; csak nem a jó tett, melyet élveztünk.

A fiatalság olyan, mint a megvadult csikó, melyet futásában nem lehet feltartóztatni. Midőn már nagyon előre haladott a téves irányban — látva és érezve a sikertelenséget — tér meg oda, honnan ki kellett volna indulnia. S különös, akkor sem magát hibáztatja, hanem a körülményeket.

BR. PETRICHEVICH-HORVÁTH KÁLMÁN.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

The bearings of the darwinian theory of evolution on moral and religious progress. By *F. E. Weiss* D. Sc. F. L. S. Professor of Botany in the University of Manchester. p. 63. London, Philip Green. 1909. — Darwin születésének századik évfordulója sok művet hozott elő. Különösen hazájában adóztak munkássága és elmélete iránt elismeréssel. A fejlődés Darwin óta a tudományos gondolkodásban törvénynyé emelkedett s hatása az ismeret minden ágában tagadhatatlan. Méltán lehet annak az erkölcsre és vallásra való vonatkozásairól is beszélni. Ez hozta létre az előttiünk levő munkát is, melyet írója az unitáriusok évi közgyűlésén olvasott fel. Darwin személyileg is összeköttetésben állott az unitárius egyházzal. A shrewsbury-i unitárius templom falába beillesztett emléktáblán e felirat olvasható: „Darwin Robert Károly, a „Fajok eredete“ szerzőjének emlékére, ki életének korábbi szakában ez egyháznak rendes tagja, e templomnak rendes látogatója volt.“ Később kifejtett elmélete sem választotta el őt a vallástól, hanem csak arra szolgált, hogy azzal a természet csodái és Isten művei teljesebb megértést nyerjenek.

A mit a darwinismus, közelebb véve a dolgot, nyújt az erkölcs és vallás megmagyarázására, hogy az erkölcsi természet kezdete némely állatnak ösztönszerű jellemvonásaiban található, főleg amaz ösztönökben, melyek a faj fentartására irányulnak, a „gregarious instinct“-ben, később az embernél a „social instinct“-ben, mely a műveltség magasabb fokain erkölcsi eszményekkel jelentkezik; a vallásra nézve pedig, hogy a vallások is nem egyszerre állottak elő, hanem fokozatosan fejlődtek és hogy még azok a vallások is, melyek egyes nagy vallástanítók nevével társulnak, oly alapon épültek fel, mely folytonos növekedésnek és változásnak a terméke.